

ПРАВОВІ ОЦІНКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ. ЇХНЄ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Гуйван П. Д.,
заслужений юрист України,
кандидат юридичних наук, докторант
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

У цій праці проведено аналіз та оцінено дієвість правового регулювання обороту персональних даних на рівні міжнародного правозастосування. Оцінені принципи діяльності у цій сфері Європейського суду з прав людини. Вивчені такі основні засади вирішення спорів, як законність, своєчасність обробки, пропорційність втручання. Наведені конкретні приклади рішень ЄСПЛ, у тому числі у справах проти України. Зазначені недоліки національного правосуддя, які мають бути виправлені у світлі прецедентних рішень Євросуду.

В этой работе проведен анализ и оценена действенность правового регулирования оборота персональных данных на уровне международного правоприменения. Оценены принципы деятельности в этой сфере Европейского суда по правам человека. Изучены такие основные подходы при разрешении споров, как законность, своевременность обработки, пропорциональность вмешательства. Приведены конкретные примеры решений ЕСПЧ, в том числе по делам против Украины. Указаны недостатки национального правосудия, которые должны быть исправлены в свете прецедентных решений Евросуда.

This work analyzes and assesses the effectiveness of the legal regulation of the turnover of personal data at the level of international law enforcement. The principles of activity in this area of the European Court of Human Rights are assessed. The main approaches to dispute resolution have been studied, such as the legality, timeliness of processing, proportionality of the intervention. Specific examples of the ECtHR judgments are given, including in cases against Ukraine. The shortcomings of the national justice are pointed out, which must be corrected in the light of the European Court's precedent decisions.

Ключові слова: судовий захист персональних даних, пропорційність втручання.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство з огляду на стрімкий розвиток інформаційно-обмінних технологій змушене розробляти і запроваджувати нові правові механізми, здатні адекватно врегульовувати відносини у сфері обороту конфіденційних даних про особу. Це пов'язано, передусім, із тим, що право людини на приватність, включаючи повагу на її персональні дані, є однією з основоположних засад, які гарантують демократичну, гуманну та справедливу взаємодію між державою, соціумом і конкретною фізичною особою. Українське національне законодавство та судова практика поки що знаходяться на етапі розбудови, тож у контексті реалізації прагнень до європейської інтеграції досить актуальними нині є питання ретельного вивчення європейських та світових стандартів стосовно захисту особистих відомостей про людину та адаптування їх до нашої правової системи. Дійсно, в більшості країн демократичного вибору право особи на захист власних персональних даних є визначальним чинником громадянського суспільного поступу, воно досить повно регламентоване як із точки зору матеріально-правового забезпечення, та і в частині напрацювання стабільної та очікуваної правозастосовної практики. У таких міжнародних договорах, як Загальна декларація прав людини 1948 р., Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., та численних національних законах охорона персональних даних розуміється як невід'ємна частина права людини на захист приватного життя. Крім того, вказана Конвенція запровадила в життя новий реалізаційний механізм – вирішення конкретних спорів, які виникають у царині охорони людських прав і свобод спеціальним правозастосовним органом – Європейським судом із прав людини (ЄСПЛ). Ця інституція наділена правами не лише стосовно винесення вердикту щодо конкретної справи, а також може шляхом прийняття прецедентного рішення, обов'язкового до застосування на теренах усіх держав – членів, здійснювати так зване судове правотворення. То відбувається шляхом тлумачення, роз'яснення та конкретизації змісту загальних приписів конвенційних норм до ситуацій певного випадку.

Нині ЄСПЛ є досить авторитетним правозастосовним органом міжнародного рівня, який покликаний забезпечувати ефективний контроль за реалізацією державами – учасницями Конвенції правових заходів щодо захисту прав людини і основоположних свобод. При цьому розгляд у вказаному органі заяви певної особи до конкретної держави може відбутися лише тоді, коли суб'єкт звернення вчинив усі можливі дії стосовно захисту свого порушеного права за правилами національного законодавства, але вердикти відповідних органів його не задовольнили. Важливим при цьому є те, що вичерпанню підлягають лише ефективні національні засоби правового захисту. Для того щоб бути ефективним, засіб правового захисту має бути незалежним від будь-якої дискреційної дії державних органів влади і бути безпосередньо доступним для тих, кого він стосується [1, п. 59], спроможним запобігти виникненню або продовженню стверджуваного порушення та забезпечити належне відшкодування за будь-яке порушення, що вже мало місце [2, п. 158].

У сфері захисту права особи на приватність, у тому числі на повагу до персональних даних, активність Європейського суду з прав людини особливо помітна. Це пояснюється тим, що в цій площині є багато неконкретних правових визначень, що тягне певний суб'єктивізм їхніх оцінок компетентними органами, призначеними для обробки та поширення відомостей конфіденційного характеру. Зрештою, вкрай необхідним виявилось встановлення на прецедентному рівні основних засад досягнення балансу між приватними інтересами щодо недоторканості особистих відомостей та публічного суспільного інтересу щодо обігу інформації. Варто погодитися з тезою, що складність позитивного законодавчого врегулювання приватного життя людини полягає, перш за все, у визначенні та встановленні меж, які з позицій моральних засад суспільства є допустимими і не будуть розглядатись як неправомірне втручання законодавця [3, с. 68]. Відповідні критерії могли бути напрацьовані лише на базі судового дослідження різних інтересів у конкретних ситуаціях, і то було зроблено Судом.

Дослідження проблематики щодо європейського прецедентного правозастосування та оцінка його ефективності в частині захисту персональних даних проводили у роботах такі науковці, як П.М. Рабінович, А.В. Пазюк, Р.А. Майданик, С.П. Добрянський, С.В. Шевчук, О.В. Кохановська, Д.А. Гудима, В.М. Брижко та інші. Разом із тим у публікаціях, присвячених означеній тематиці, ще мало висвітлені питання практичного результату відповідного правозастосування ЄСПЛ для реформування української правової системи і, насамперед, у напрацюванні адекватної проблематиці судової практики. На жаль, остання залишається відірваною не лише від нормативних приписів, а й від світового судового досвіду, який є вже досить усталений та ефективний. Детальний аналіз рішень європейських судових інституцій саме щодо заяв проти України дасть змогу сприяти демократичному рухові нашої держави у належному напрямі.

Мета статті – провести дослідження аргументації рішень ЄСПЛ в аспекті їхньої цінності задля формулювання критеріїв правомірності окремих діянь у сфері охорони персональних даних. На цій основі мають бути визначені головні пріоритети подальшого розвитку українського суспільства, як щодо нормативного оформлення відповідних прав людини, так і щодо їхнього практичного захисту.

Виклад основного матеріалу. Міжнародний судовий захист права на приватне життя передбачений у ст. 8 Конвенції. Власне ЄСПЛ кваліфікує поняття приватності досить широко, воно не має вичерпного визначення. Ним, за позицією Суду, охоплюються фізична та психологічна цілісність особи [4, п. 61], численні аспекти фізичної та соціальної ідентичності особи [5, п. 53]. Також окремі взаємодії людини з іншими людьми, навіть у публічному контексті, можуть підпадати під поняття «приватного життя» [6, п. 36]. Зрештою, Європейський Суд вказав, що захист даних особистого характеру також має найважливіше значення для змоги особи здійснювати право на недоторканність приватного і сімейного життя [7, п. 41]. Тож, приватне життя включає таємницю обробки та передачі персональної інформації, що охоплює безпеку і секретність поштової, телефонної, електронної та інших форм передачі даних.

До діянь, які становлять зміст відповідного правопорушення, переважно належать вчинки у процесі обробки володільцем чи розпорядником персональних даних, всупереч приписам законодавства. Так, персональні дані мають оброблятися у формі, що допускає ідентифікацію фізичної особи, якої вони стосуються, не довше, ніж це необхідно для законних цілей, з якими вони збиралися або надалі оброблялися. Якщо цей принцип не дотримується, ЄСПЛ констатує порушення конвенційних норм [8, п. 49]. Правова норма, якою керується суб'єкт, що обробляє персональні дані, має бути «передбачуваною», тобто сформульованою з чіткістю, достатньою для того, щоб особа мала змогу, користуючись у разі потреби відповідною допомогою, регулювати свою поведінку.

У справі «Асоціація з європейської інтеграції та прав людини та Екімджиев проти Болгарії» із приводу передбачуваності закону та його сумісності з верховенством права Суд зазначив, що у контексті прихованих заходів наглядю закон має бути доволі чітким у своєму вираженні, щоб дати громадянам адекватні умови та обставинам вказівки, щодо дій уповноважених органів влади, які вдаються до таємного і потенційно небезпечного втручання у право на повагу до приватного життя та листування. З огляду на ризик зловживання, що є невід'ємним у будь-якій системі таємного спо-

стереження, такі заходи мають базуватися на законі, який є особливо точним. Важливо мати чітке, детальне правило щодо цього, особливо тому, що технологія, доступна для використання, постійно стає дедалі більш витонченою. Задля забезпечення ефективної реалізації вищезазначених принципів Суд розробив мінімальні гарантії, які варто встановити, щоб уникнути зловживань. Набуто конкретних визначень: характер злочинів, які можуть надати підставу для перехоплення; категорії людей, які можуть контролювати зв'язок; обмеження тривалості такого моніторингу; процедура, якої варто дотримуватися у процесі розгляду, використання та зберігання отриманих даних; запобіжні заходи, яких варто вживати у процесі передачі даних іншим сторонам; обставини, в яких отримані дані можуть або мають бути стерті чи знищені [9, п. 75–76].

У своїй прецедентній практиці ЄСПЛ встановив, що обробка персональних даних має здійснюватися на засадах адекватності, відповідності та ненадмірності, що у практиці ЄСПЛ сформульовано як принцип пропорційності. Його дотримання вимагає ретельного дослідження обставин справи і зіставлення їх з основними критеріями. Відповідно до цього принципу обробка повинна мати законні підстави. Склад та зміст персональних даних, що обробляються володільцем, а також спосіб їх обробки мають відповідати легітимній задачі, обробка є «необхідною у демократичному суспільстві» задля досягнення цієї цілі [10, п. 45]. Якщо хоча б один із вказаних чинників не дотриманий, втручання у персональні дані визнається неправомірним з огляду на його непропорційність у порушення ч. 2 ст. 8 Конвенції [11, п. 34: 12, п. 36].

Особливо ретельно слід підходити до регулювання відносин у царині обробки так званих «чутливих» персональних даних. Наприклад, значної конфіденційності вимагає обробка відомостей про здоров'я людини. Це особливо важливий принцип правових систем всіх держав-учасниць за Конвенцією. Передача таких відомостей може серйозно вплинути на приватне та сімейне життя громадян, а також на їхнє соціальне становище та трудову зайнятість, оскільки це робить їх об'єктом наруги та можливих гонінь [13, п. 43]. У питанні обробки таких відомостей позиції національного суду та ЄСПЛ досить часто не збігаються, тому останньому доводиться тлумачити конвенційні принципи у сенсі їхньої демократичності та гуманності. Яскравим прикладом тут є справа «С. і Марпер проти Сполученого Королівства» [7]. Відмовляючи заявникам у британському суді, Лорд-суддя Стейн стосовно аналізу положень Конвенції уточнив, що звичайне зберігання відбитків пальців та зразків ДНК не є втручанням держави в користування людиною правом на повагу до приватного життя, додавши, що якщо він і помиляється, будь-яке ймовірне втручання насправді дуже незначне. На його думку, питання, чи можуть у майбутньому зразки, що зберігаються, використовуватися належним чином, не стосується оцінки використання зразків, які зберігаються, у теперішньому часі у зв'язку з виявленням злочинів та притягненням до відповідальності за їх скоєння. Якщо у майбутньому цього вимагатиме розвиток науки, у разі необхідності можна буде прийняти судові рішення, які будуть забезпечувати сумісність наявної поточної практики зберігання та використання зразків ДНК із положеннями Конвенції (п. 19).

Між тим, Європейський суд із прав людини з цього приводу висловив іншу думку. Він підкреслює, що звичайне зберігання інформації, яка стосується приватного життя особи, є втручанням у реалізацію її прав за змістом положень ст. 8 Конвенції. У зв'язку з цим немає значення, яким чином інформація, що зберігається, використовується. Суд дійшов висновку, що, беручи до уваги можливе подальше використання, зокрема, зразків клітин, їх систематичне зберігання доволі сильно зачіпає інтереси людини та може потягти за собою втручання держави в реалізацію права на повагу до приватного життя. Тож, побоювання людини стосовно можливого подальшого використання інформації приватного характеру, яка зберігається, є правомірними та вони мають враховуватися під час вирішення питання про наявність втручання держави в реалізацію конвенційних прав. Дійсно, беручи до уваги швидкі темпи розвитку генетики та інформаційних технологій, Суд не може виключити ймовірність того, що в майбутньому стане можливим втручання держави в приватне життя шляхом використання генетичної інформації по-новому або такими способами, які нині не можна точно передбачити (п.п. 67, 70–71). Підсумовуючи, Суд дійшов висновку, що безумовний характер повноважень органів влади, який не передбачає жодних відмінностей стосовно зберігання відбитків пальців, зразків клітин та профілів ДНК осіб, які підозрювалися, але не були визнані винними у скоєнні злочинів, у тому вигляді, в якому це було із заявниками у цій справі, порушує справедливу рівновагу між конфліктуєчими публічними та приватними інтересами, та що у зв'язку з цим уряд-відповідач вийшов за межі будь-якої припустимої свободи розсуду. Відповідно, зберігання матеріалів, про які йдеться, являє собою непропорційне втручання держави в реалізацію заявниками права на повагу до їхнього приватного життя та не може вважатися необхідним у демократичному суспільстві (п. 125).

Також непропорційним Суд визнав втручання у справі «Перрі проти Сполученого Королівства» [6], в якій розглядалося питання про допустимість доказів (упізнання), які були добуті поліцією за допомогою прихованої зйомки. Власне, ЄСПЛ зазначив, що звичайне використання відеокамер, які стежать (будь то на публічній вулиці чи в приміщенні, як-от торговий центр чи поліцейська дільниця, де вони служать законним і передбачуваним цілям), саме по собі не викликає питань у контексті

ст. 8. Однак у цій справі поліція відрегулювала кут огляду камери задля одержання чіткого зображення позивача, а отримане зображення змонтувала і продемонструвала свідкам для упізнання. Відеокадри були показані під час відкритого судового процесу. Незалежно від того, чи знав позивач про існування відеокамери, він не мав підстав розраховувати, що його будуть знімати для наступного упізнання. Задум поліції перевищив звичайне й очікуване використання камер відеоспостереження. Тому запис кадрів і подальший монтаж можна розглядати як збір і обробку персональних даних про позивача. Навіть попри те, що заявник ухилився від процедури упізнання, Суд вважає, що кадри не були отримані добровільно чи за обставин, коли можна було б обґрунтовано очікувати, що вони будуть записані і використані з метою упізнання. Тому мало місце втручання в приватне життя. У національному законодавстві існувала достатня підстава для втручання, однак суди ухвалили, що поліція не дотрималась закладеної у процесуальному кодексі процедури. Тому було визнано порушення ст. 8 Конвенції (п.п. 47–48).

Європейська судова практика є важливим орієнтиром для гарантування належного захисту персональних даних у нашій державі. Річ у тім, що українська правова система, на відміну від європейських національних та міжнародних законодавств (які почали приділяти увагу спеціальному регулюванню відносин із захисту персональних даних ще від 80-х рр. минулого століття) перебуває тільки на початку такого процесу. Лише у 2010 р. Україною була ратифікована Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та прийнятий спеціальний Закон «Про захист персональних даних». Законодавчий та правозастосовний поступи відбуваються дуже повільно, тож, безумовно, вказані рішення ЄСПЛ мають велике значення для формування правових підходів до захисту особистих відомостей у національних законодавствах, у тому числі в українському. Але ще більш показовими та визначальними у цьому сенсі є рішення Суду проти України, позаяк у них аналізуються і висвітлюються конкретні вади нашого правового поля у цій сфері. При цьому вказана практика є досить малочисельною, враховуючи тривалість розгляду справ європейською правозастосовною інституцією.

До прикладу, рішенням Євросуду у справі «Гарнага проти України» [14] було констатовано порушення ст. 8 Конвенції. Воно полягало у тому, що, хоча заявниці було дозволено змінити своє прізвище, державні органи влади України відмовили їй у зміні по батькові. При цьому заявниця, звертаючись до Євросуду, стверджувала, що впродовж багатьох років проживала однією сім'єю зі своїм вітчимою, матір'ю та неповнорідним братом і бажала ще тісніше пов'язати себе з ними, взявши прізвище свого вітчима та по батькові, що походило б від його імені. Суд, розглядаючи справу, нагадав, що в таких ситуаціях питання вибору або зміни імені та прізвища охоплюється ст. 8 Конвенції, оскільки ім'я та прізвище стосуються приватного і сімейного життя особи. Також було зазначено, що позиція влади обмежень, накладених на зміну по батькові, не є належним чином та достатньою мірою мотивованою національним законодавством. Державними органами не було надано жодного обґрунтування позбавлення заявниці її права приймати рішення з цього важливого аспекту її приватного та сімейного життя, і таке обґрунтування не було встановлене в жоден інший спосіб. У своїх прецедентних рішеннях Суд неодноразово вказував, що, розглядаючи справи про обробку персональних даних, він визнав можливість збереження за компетентними державними органами певної свободи розсуду стосовно встановлення справедливого балансу між відповідними громадськими та приватними інтересами, які суперечать один іншому. Однак така свобода розсуду супроводжується європейським наглядом [15, п. 55] і її рамки залежать від таких факторів, як характер і значимість порушених інтересів, а також серйозність втручання. З урахуванням цього принципу, оскільки державні органи у справі «Гарнага проти України» не забезпечили балансу відповідних інтересів, вони не виконали своє позитивне зобов'язання щодо забезпечення права заявниці на повагу до її приватного життя (п. 41). Як бачимо, ЄСПЛ визнав неналежною якість відповідного національного законодавства, отже, встановив відсутність законної підстави для втручання.

Суд також сформулював процедурні зобов'язання держави за ст. 8, які мають особливе значення у визначенні меж розсуду, наданого державі-члену. Аналіз Суду включає такі міркування: коли будь-яка свобода дій, що може втручатися у здійснення права Конвенції, надається національній владі, процедурні гарантії, доступні особі, будуть особливо важливими для визначення того, чи залишається держава-відповідач під час встановлення нормативної бази в межах своєї оцінки [16, с. 11–12]. Згідно зі сформованою прецедентною практикою, ст. 8 Конвенції не містить жодних явних процедурних вимог, процес прийняття рішень, що веде до втручання, мав бути справедливим та таким, що забезпечує належну повагу інтересів, гарантованих особі ст. 8 [17, п. 76].

Показовою в цьому контексті є справа «Заїченко проти України» [18]. Заявник скаржився, що збирання органами внутрішніх справ відомостей про нього на підставі вказівок Красногвардійського суду порушило його право на повагу до приватного життя. Дійсно, як було достеменно встановлено у процесі розгляду справи, у серпні і жовтні 2009 р. органи міліції за вказівкою голови Красногвардійського суду збирали у сусідів та родичів відомості про характер заявника. Ці відомості, вочевидь,

були використані спеціалістами психіатричної лікарні в контексті судово-психіатричної експертизи заявника. Практикою Суду встановлено, що збирання та зберігання інформації стосовно приватного життя особи, а також її поширення охоплюються сферою застосування п. 1 ст. 8 Конвенції. Суд також нагадує, що формулювання «згідно із законом» вимагає, щоб оскаржуваний захід не тільки мав підґрунтя у національному законодавстві, але також був сумісний із принципом верховенства права, який прямо зазначається у преамбулі Конвенції і є невід'ємною частиною мети і завдання ст. 8 Конвенції. Щоб національне законодавство відповідало цим вимогам, воно має надавати адекватний юридичний захист від свавілля та, відповідно, з достатньою чіткістю зазначати межі повноважень, наданих компетентними органами влади, та спосіб їхнього здійснення (п.п. 116–118). Як було встановлено, національне законодавство України не забезпечувало необхідних гарантій від свавілля, тож воно було оцінене Судом критично, він дійшов висновку, що оскаржуване втручання у право заявника на приватне життя було незаконним (п. 121).

В іншому рішенні проти нашої держави у справі «Пантелеєнко проти України» [19] ЄСПЛ також констатував незаконність поширення персональної інформації про особу. Було встановлено, що незаконний обшук офісу заявника та розголошення на судовому слуханні конфіденційної інформації про стан його психічного здоров'я і психіатричне лікування, отримане внаслідок цього, порушило права, гарантовані особою ст. 8 Конвенції. При цьому відповідно до своєї практики Суд детально вирішував питання, чи було втручання обґрунтоване та, зокрема, чи було цей захід здійснено «відповідно до закону» в контексті цього пункту. Суд підкреслив, що вираз «відповідно до закону» у п. 2 ст. 8 Конвенції значною мірою покладає на національне законодавство і державу обов'язок дотримання матеріальних і процесуальних норм. З огляду на матеріали, які є у справі, обшук було проведено незаконно, оскільки органи влади не дотрималися необхідних засобів правового захисту, передбачених законодавством. Слідчі органи, знаючи про місцеперебування заявника, навіть не спробували вручити йому ордер на обшук. Крім того, замість вибору доказів, суттєвих для розслідування, вони вилучили всі документи з офісу та певні особисті речі, що належать заявнику, які не мали жодного відношення до справи. За таких обставин Суд постановляє, що втручання, яке розглядається, не було здійснено відповідно до закону і, таким чином, мало місце порушення ст. 8 (п.п. 51, 53).

Із приводу збирання та поширення особистої інформації про заявника у цій справі Суд вказав наведене нижче. Національний суд надіслав запит і отримав із психіатричної лікарні конфіденційну інформацію про психічний стан і відповідне медичне лікування заявника. Ця інформація була в подальшому оприлюднена суддею сторонам та іншим особам, присутнім у судовій залі на публічних слуханнях. Суд вважає, що такі подробиці, безперечно, є інформацією, що належить до особистого життя заявника, і що захід, який розглядається, призвів до розширення кола осіб, ознайомлених із цими подробицями. Таким чином, заходи, вжиті судом, є порушенням права заявника, гарантованого йому ст. 8 Конвенції (п.п. 57–58). Також розглядалося питання, чи було втручання здійснено відповідно до п. 2 ст. 8 Конвенції, зокрема чи «відповідало воно закону» та «було необхідним у демократичному суспільстві» з однієї з причин, перелічених у цьому пункті. Визнано, що опрацювання суддею суду першої інстанції особистої інформації заявника не відповідало спеціальному режиму стосовно збирання, збереження, використання та поширення інформації, що належить до інформації про психіатричний стан відповідно до ст. 32 Конституції України та ст.ст. 23, 31 Закону України «Про інформацію», і ці факти були встановлені ще національною апеляційною інстанцією. Це рішення не було оскаржене Урядом. Крім того, Суд зазначає, що деталі, які розглядаються, не могли вплинути на результат судового процесу (тобто встановлення того, чи заявлене висловлення було зроблено, і оцінка того, чи було воно наклепницьким), запит інформації Новозаводським судом був непотрібним, оскільки інформація не була «важливою для розслідування, досудового слідства чи судового слухання», і, таким чином, був незаконним згідно зі ст. 6 Закону України «Про психіатричну допомогу» 2000 р. Отже, було зафіксовано порушення ст. 8 Конвенції (п.п. 61–62).

Висновки. Безспірно, держава має вживати розумних та необхідних заходів із метою дотримання права особи на повагу до її приватного життя (а отже, і права на захист персональних даних) із боку як уповноважених на обробку даних осіб, так і приватних суб'єктів. Гарантування відповідного права людини є елементом демократичного розвитку суспільства та має за мету встановлення та забезпечення дотримання чесного та гуманного балансу між громадськими публічними інтересами та приватноправовим характером права на особисте життя. З огляду на недостатній рівень нормативної розробленості юридичних механізмів діяльності в сфері здійснення відповідних прав та обов'язків у національному законодавстві, визначальним є врахування в подальшому правотворенні та правозастосуванні досвіду європейських інституцій. Зокрема, це стосується судової практики ЄСПЛ, яка, за чинними українськими нормативними приписами, є джерелом національного права. Поки що суди загальної юрисдикції України, незважаючи на наявність конкретних рішень, не завжди враховують зазначені приписи. Також, як вказується у вердиктах Євросуду, потребує підвищення якості українського закону в частині демократичного напрямку гарантування права на повагу до приватного життя.

Література:

1. Рішення ЄСПЛ від 6 вересня 2005 р. у справі «Гурепка проти України» (Gurepka v. Ukraine), заява № 61406/00. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_437.
2. Рішення ЄСПЛ від 26 жовтня 2000 р. у справі «Кудла проти Польщі» (Kudla v. Poland), заява № 30210/96. URL: <http://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2013/10/Kudla-Poland-2000.pdf>.
3. Стефанчук Р.О. До питання забезпечення цивільно-правової охорони приватного життя фізичної особи: досвід України та Німеччини. *Університетські наукові записки*. 2005. № 4. С. 68–72.
4. Рішення ЄСПЛ від 29 квітня 2002 р. (остаточне від 29 липня 2002 р.) у справі «Претті проти Сполученого Королівства» (Pretty v. the United Kingdom), заява № 2346/02. URL: <http://www.asylumlawdatabase.eu/sites/www.asylumlawdatabase.eu/files/aldfiles/Pretty%20v%20UK.pdf>.
5. Рішення ЄСПЛ від 7 лютого 2002 р. (остаточне від 4 вересня 2002 р.) у справі «Микулич проти Хорватії» (Mikulić v. Croatia), заява № 53176/99. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/b367e2/pdf/>.
6. Рішення ЄСПЛ від 17 липня 2003 р. (остаточне від 17 жовтня 2003 р.) у справі «Перрі проти Сполученого Королівства» (Perry v United Kingdom), заява № 63737/00. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/15821e/pdf>.
7. Рішення ЄСПЛ від 04.12.2008 р. у справі «С. і Марпер проти Сполученого Королівства» (S. and Marper v. the United Kingdom), скарги NN 30562/04 і 30566/04. URL: <https://swarb.co.uk/perry-v-the-united-kingdom-echr-17-jul-2003>.
8. Рішення ЄСПЛ від 4 травня 2000 р. у справі «Ротару проти Румунії» (Rotaru v. Romania), заява № 28341/95. URL: <https://swarb.co.uk/rotaru-v-romania-echr-4-may-2000/>.
9. Рішення ЄСПЛ від 28 червня 2007 р. у справі «Асоціація з європейської інтеграції і прав людини та Екімджиев проти Болгарії» (Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiiev v. Bulgaria), заява № 62540/00. URL: http://hrlibrary.umn.edu/research/bulgaria/AEHR_M_Ekimdzhiiev_en1.pdf.
10. Рішення ЄСПЛ від 13 липня 2000 р. у справі «Ельсхольц проти Німеччини» (Elsholz v. Germany), заява № 25735/94. URL: <http://www.c-g.org.uk/camp/hr/elsholz.htm>.
11. Рішення ЄСПЛ від 25 березня 1992 р. у справі «Кемпбелл проти Сполученого Королівства» (Campbell v. the United Kingdom), заява № 13590/88. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57771"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)
12. Рішення ЄСПЛ від 23 вересня 1998 р. у справі «Петра проти Румунії» (Petra v. Romania), заява № 27273/95. URL: <http://echr.ketse.com/doc/27273.95-en-19980923/>.
13. Рішення ЄСПЛ від 25.11.2008 р. у справі «Бірюк проти Литви» (Biriuk v. Lithuania) за заявою № 23373/03. URL: http://en.tm.lt/dok/Biriuk_v__Lithuania.pdf.
14. Рішення ЄСПЛ від 16 травня 2013 р. у справі «Гарнага проти України», заява № 20390/07. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_960.
15. Рішення ЄСПЛ від 25 лютого 1993 р. у справі «Функе проти Франції» (Funke v. France), заява № 10828/84. URL: <http://www.juridischeuitspraken.nl/19930225EHMFunke.pdf>.
16. ЄСПЛ. Посібник за статтею 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод Право на повагу до приватного і сімейного життя / Пер. із доп. адвокатів, кандидатів юридичних наук О. Дроздова та О. Дроздової. 83 с.
17. Рішення ЄСПЛ від 25 вересня 1996 р. у справі «Баклі проти Сполученого Королівства» (Buckley v. UK), заява № 20348/92. URL: <https://swarb.co.uk/buckley-v-the-united-kingdom-echr-25-sep-1996/>.
18. Рішення ЄСПЛ від 26 лютого 2015 р. у справі «Заїченко проти України № 2», заява №45797/09. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_a87.
19. Рішення ЄСПЛ від 29 червня 2006 р. у справі «Пантелеєнко проти України», заява № 11901/02. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/974_274.